సమస్యాపూరణం

1

మాళవ రాజధాని ధారానగరంలో అప్పుడే సూర్యాస్తమయం అయింది. ఆ సమిస్తున్న అరుణారుణ చైత్ర సంధ్యాశోభలు ధారానగర ప్రాసాద గోపురాలపై ప్రతిష్ఠించిన స్వర్ణకలశాలతో దోబూచులాడు కొంటున్నాయి.

ఆదే సమయంలో మాళవాధిపతి భోజరాజు రాజప్రసాదంపై ఆంతస్తుపై కొలువుదీర్చి కవితాగోష్ఠితో వినోదిస్తున్నాడు. మహారాజు దృష్టి ఎర్ర ఎర్రని సంజవెలుగుల సొగసులలో లీనమైపోయింది. ఆనంద తరంగితమైన అతని క్రీగంటిచూపు పక్కనే సమాసీనులైన కవీశ్వరుల వైపు తిరిగింది. వారు మహారాజు భావం గ్రహించుకొని ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క పాదం చొప్పున సాంధ్యవర్ణన కవిత చెప్పడం ప్రారంభించారు. "పరిపతతి పయోనిధౌ పతంగః" అన్నాడు కృష్ణకవి. సూర్యుడు సముద్రంలో పడిపోతున్నాడని దాని భావం. అయితే అంత మాత్రంచేత ధారాధిపతికి తృప్తికలగలేదు. తిరిగీ అతని దృష్టి కళింగ కవి మీదికి తిరిగింది. వెంటనే అతడు "ఉపవన తరుకోటరే విహంగః" అన్నాడు. "ఉద్యానవనంలోని చెట్టు తొర్రలో విహంగం ప్రవేశిస్తున్నది," అని దాని తాత్పర్యం. ఇంకా మహారాజు తృప్తి తీరలేదు. ఆ పక్కనే కూర్చున్న మహేశ్వర కవి వైపు దృష్టి మరలించాడు. ఆయన వెంటనే "సరసిరుహోదరేషు మత్తభృంగః" అన్నాడు. సాయంకాలం కాగానే మదించిన తుమ్మెద తామర పూవులో పడిపోతున్నదని ఆ పాదం తాత్పర్యం. భోజుని కింకా సంతృప్తి కలగలేదు. కొంచెం దూరంలో కూర్చున్న కాళిదాస కవిపై దృష్టి ప్రసరింప జేశాడు.

అతడు కొంచెంసే పాలోచించి "యువతి జనేషు శనైశ్శనైరనంగః" అని ఆశ్లోకం పూర్తిచేశాడు. దానితో సభాస్తారులంతా ఒక్క

సారిగా శిరఃకంపం చేసి ఔనౌనని ప్రశంసించారు. అంటే సాయంకాలం కాగానే యువతీ జనంలో నెమ్మది నెమ్మదిగా మన్మథుడు ప్రవేశిస్తున్నాడని తాత్పర్యం. వెంటనే కాళిదాసకవి ఆ శ్లోకం అంతా ఎంతో శ్రావ్యంగా పఠించాడు.

"పరిపతతి పయోనిధౌ పతంగః
ఉపవన తరుకోటరే విహంగః
సరసిరుహా ముదరేషు మత్తభృంగః
యువతి జనేషు శనైశ్శనైరనంగః."

శ్లోకపఠనం పూర్తిచేసేసరికి తిరిగీ సదస్యులలో హర్షామోద నినాదాలు చెలరేగాయి. వెంటనే మహారాజు తన మెడలో ముత్యాల హారం తీసి కాళిదాసకవి కంఠంలో అలంకరించాడు. సదస్యులు మహారాజు ఔదార్యం అనేక విధాలుగా ప్రశంసించారు.

అలాగ ఒక నిమిషం గడిచిన తరవాత ఆ పరిసరోద్యాన వనంలో అందెల సందడి చెలరేగింది. అందరూ అటువైపు చూచారు. ధారానగర వార నారీమణులా ఉద్యానవనంలో కందుక క్రీడ లాడుకొంటున్నారు. వారిలో ఒక సుందరి కందుక క్రీడలో మునిగి తేలుతూంది. అంటే ఆమె మాటి మాటికీ పైకెగిరిపడే పూలచెండు పసరి పచ్చికపై పడేటట్టుగా చేతులతో గట్టిగా కొడుతూంది. ఆమె సువర్ణ కర కంకణాలు ఘల్లు ఘల్లున మారుమోగాయి. నల్లనల్లని తళుకు బెళుకు చూపులు తుమ్మెదల బారులా పూలచెండు వెంట నంటి పరిగెత్తాయి. అంతలో ఆమె శ్రవణాలంకారంగా అలంకరించుకొన్న నల్ల కలవపూవు తటాలున జారి ఆమె పాదాలమీద పడింది.

మహారాజా మనోజ్ఞ దృశ్యం చూసి సమ్మోహితుడైనాడు. అది వర్ణించ వలసిందని తిరిగీ కవీశ్వరులను ప్రార్థించాడు.

అక్కడి కవులందరూ అనేక విధాలుగా ఆ మనోహర సన్నివేశం వర్ణించారు. కాని భోజుని కవేవీ నచ్చలేదు. అప్రయత్నంగా ఆతని కటాక్షం చిరునవ్వుతో చిందులు దొక్కుతూ కాళిదాస కవివైపు ప్రసరించింది. ఆతడొక క్షణంలో ఈ క్రింది శ్లోకం ఆశువుగా చెప్పాడు:

"పయోధరాకార ధరోహి కందుకః
కరేణ రోషా దభిహన్యతే ముహుః,
ఇతీవ నేత్రాకృతి భీత ముత్పలం
స్త్రియః ప్రసాదాయ పపాత పాదయోః"

"కందుకం పయోధరాల ఆకారం ధరించి వాటితో సామ్యం పొందింది. అందువల్లనే సుందరి రోషంతో ఆ కందుకాన్ని అలాగ చేతులతో కొడుతూ శిక్షిస్తున్నది. నేత్ర సామ్యంవలన మరి నన్నుకూడా శిక్షింపగలదేమో! అన్న భయంవల్లనే కాబోలు ఆ నల్ల కలువ ఆమె అనుగ్రహం కోసం పాదాలమీద పడింది!" అని ఆ శ్లోక తాత్పర్యం.

ఆ వర్ణన వినగానే అందరూ ఓహో అంటే ఓహో అని ఆనందించారు. వెంటనే మహారాజు వేరేఒక నవరత్న హారం కవి కంఠంలో అలంకరించి సత్కరించాడు. తిరిగీ సభ్యుల సాధువాదాలు మిన్నందుకొన్నాయి.

అంతలో కళింగకవి సవినయంగా ఇలా అన్నాడు:

"మహారాజా! పూర్వకాలంలో విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి ఆస్థానంలో వెలసిన కాళిదాస మహాకవీశ్వరులే తిరిగీ మన కాళీదాస మహాకవి రూపంలో అవతరించారు! దీనిలో ఏమీ అనుమానం లేదు!"

అటుపిమ్మట కృష్ణకవి నెమ్మదిగా ఇలాగన్నాడు:

"మహారాజా! వీరు కాళిదాస కవీశ్వరుల అపరావతారం అనడం భావ్యం కాదేమో! ఆయనకంటె వీరే అత్యధికులని నా అభిప్రాయం. ఎందుచేతనంటే—ప్రాచీన మహాకవి కేవలం కాళిదాసులే! కాని ఈ మహాకవి కాళీదాసులు! వీరి నామధేయం లోని సుదీర్ఘ దీర్ఘం వీరి మహా ఘనత కొక ఘట్టి తార్కాణ!" అని తన చమత్కృతికి తానే మురిసిపోతూ సన్నగా ఒక్క చిరునవ్వునవ్వాడు. అతని చమత్కృతికి మహారాజంతగా ఆనందించ లేదుగాని మిగిలిన కవివర్గంలో కొంతమంది ఔనన్నట్లు తల లూపారు.

కాళీదాసకవి ఈ ప్రశంసకేమీ హర్షించలేదు. పైగా దీనిలో సన్న సన్నని ఎత్తిపొడుపున్నదనీ, కృష్ణకవి అధిక్షేపించడానికే అలాగ

చమత్కరించాడనీ అనుకొన్నారు. ఆ భావనతో అతని కన్నులలో కొంచెం రక్తిమ పొడచూపింది. ఆ సంధ్యారక్తిమలో ఆరక్తిమ ఎవరూ గమనించనేలేదు. అంతటితో నాటి కవిగోష్ఠి ముగిసింది.

2

ఆ రాత్రే కృష్ణకవి గృహంలో రహస్యమంతనాలు ప్రారంభమైనాయి. వాటికి కృష్ణకవే స్వయంగా ఆధ్వర్యం వహించాడు. అతని మంతనాలకు కళింగమహేశ్వర కవులిద్దరూ తందానతానా అని వంతలు పాడారు.

"ఈ కాళిదాస కవిగాడెక్కడ దాపరించాడయ్యా! పులిమీద పుట్రలాగ!" అన్నాడు కళింగకవి. "ఈ పుట్ర అంతేమిటో నేనుకనుక్కుంటానుగా! మీరేమీ కంగారుపడకండి!" అన్నాడు కృష్ణకవి అతిహేళనగా.

"నేను ముందే చెప్పాను - ఇతగాణ్ణి ఒకకంట కనిపెట్టి చూడండయ్యా అని. నా మాట మీరిద్దరూ చెవిని పెట్టారూ? చేతులు కాలాక ఆకులుపట్టుకుంటే ఏం లాభం?...ఇక మనకీ ఆస్థానంలో పచ్చిమంచినీళ్లైనా పుట్టవు" అన్నాడు మహేశ్వరకవి.

కృష్ణ, కళింగ, మహేశ్వరకవులు ముగ్గురూ అంతప్రతిభావంతులు కారు. వీరంతా చచ్చిచెడి చాయంగల విన్నపాలన్నట్టు ఎలాగో అలాగ ఒక శ్లోకం అల్లేసరికి పైనించి చుక్కలు దుళ్ళేవి! ఇక జీవితంలో మరి ఏ పని చెయ్యడానికీ తగిన శక్తిసామర్థ్యాలు లేక వీరు ముగ్గురూ కవిబ్రువులై కాళ్లకు బలపాలు కట్టుకుని ఆస్థానాలమ్మట తిరిగి తిరిగి ఎల్లాగో అలాగ ధారానగరం చేరుకొని కొంచెం కాళ్లునిలదొక్కుకున్నారు.

భోజమహారాజు లవలేశమైనా కవితాశక్తికల కవులందరికీ అక్షరలక్షలిచ్చే వదాన్యుడు. సరసుడు. వారి శక్తిసామర్థ్యాలాయనకు తెలియకపోలేదు. అయినా అపారమైన ఆ మహారాజు కవితాభిమానంలో గోరంతలైనవారి కవితాశక్తులు కొండంతలుగాస్ఫురించేవి. అలాగ కొంత కాలం గడిచేసరికి కాళిదాస కవి ధారానగరాస్థానం సందర్శించడం

జరిగింది. అప్పటినించీ వారు ముగ్గురూ దివిటీముందు దివ్వెలై ఊరుకున్నారు. కాని ఆ దివ్వెలలో అసూయాగ్నులు దివిటీలై ప్రజ్వలించాయి. ఇటీవల జరిగిన కవితాగోష్ఠి అనంతరం ఆ దివిటీలే దావాగ్నులై ప్రజ్వలించాయి. కాళిదాసకవి కెలాగైనా దేవిడీమన్నా చేయిస్తే తప్ప మరి గత్యంతరం లేదని వారొక దృఢనిశ్చయానికి వచ్చేశారు. దానికోసమై వారు ముగురూ పరిపరివిధాలుగా తలలు పగలకొట్టుకున్నారు. కాని ఎంత సేపటికీ ఏమీ మార్గం స్ఫురించలేదు. కాళిదాసకవి కిప్పుడు భోజుని సహపంక్తిని కూర్చుని హేమపాత్రలో విందారగించేటంతటి మహాగౌరవం కూడా కలిగింది. ఆ మహాగౌరవం తలుచుకొన్న కొద్దీ వారి గుండెల్లో కార్చిచ్చులు చెలరేగాయి!

కళింగ కవి కొంచెంసేపూరుకుని ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి నెమ్మదిగా ఇలాగన్నాడు:

"ఏదైనా కాళిదాసకవికి తనుమాత్రం ప్రతిభ లేకపోలేదు. లేకపోతే దేవరవారికి ఆయనమీద అంతటి గౌరవప్రపత్తు లెలాగ కుదురుతాయి?"

"ఆc, ఏమిటా ప్రతిభ! నా శిష్యులిలాంటి సమస్యాపూరణ శ్లోకాలు రోజూ రోజూ కేలాదిగా రాసిపారేస్తుంటారు. మా యింటి పిడత ఆ తాటాకులు వేణీళ్ళు కాచుకోడానికి కూడా పనికిరావనిదూరంగా విసిరిపారేస్తుంది. తెలిసిందా? ఏమిటంట ఆ ప్రతిభ?" అన్నాడు కృష్ణకవి.

"ఇచ్ఛకాలయ్యా! ఇచ్ఛకాలు! వాటితో ఈ రోజుల్లో ఎంతటి ఘనకార్యమైనా ఇట్టే సాధించవచ్చును" అన్నాడు మహేశ్వరకవి.

"అదుగదే! ఈ కాలంలో మన ఆస్థానాల్లో ప్రతిభా పాండిత్యాలెవరికి కావాలయ్యా!" అన్నాడు కృష్ణకవి.

'ఏదైనా, మహారాజు ఆయనంటే పంచప్రాణా లిచ్చేస్తున్నాడు. ఇహ మనమెంత గిలగిల్లాడి గింజుకున్నా ఇంతే!' అన్నాడు కళింగకవి.

"అంతేనంటావా! చూడు నా తడాఖా!" అని గర్జించాడు కృష్ణకవి.

కృష్ణకవి చాలా పొడగరి. అతని ప్రతిభకూడా అలాంటిదే అని ఆయన శిష్యులంటారుగాని, కంచుకాగడా వేసినా అది అతని కవితలో ఎక్కడా స్ఫురించదు! కాని ప్రభువర్యులను బుట్టలో వేసుకోవడంలో అతగాడు గట్టి దిట్ట! కొంత కాలంనుంచీ అతడాశక్తితోనే కొట్టుకు వస్తున్నాడు.

ఇక కళింగకవి చాలా పొట్టి. అతనివి తేనెరంగుకళ్ళు. కనుగుడ్లు చిన్న చిన్న చింతగింజల్లా కనిపిస్తాయి గాని వాటిలోలోపలి భావాల లోతులు మొసళ్ళకేగాని తెలియవని ధారానగరంలో చెప్పుకుంటారు.

ఇక మహేశ్వరకవి, ఇతడంతగా పొడుగూ కాదు, పొట్టీ కాదు. లేనివన్నీ ఉన్నవని ఊహించుకోవడంలో మహా ప్రతిభాశాలి. ఆ ప్రతిభ ఓంప్రథమంగా అతని కవిత్వంమీదే ప్రసరించింది. దానితో అతడు తానల్లేదంతా మహాకవిత్వమే అనే భ్రమలో పడ్డాడు. ఆ సమయంలో కృష్ణకవి కూడా సరిగా అలాంటి భ్రమలోనే పడడం జరిగింది. దానితో వారిద్దరికీ పరస్పర సాహాయ్యం అత్యావశ్యకమై కూర్చుంది. అప్పటినుంచీ వారు పరస్పర కవితాస్తోత్రాలు ప్రారంభించారు. అవి వారికి తెలియకుండానే అతిశయోక్తులు పుణికిపుచ్చుకొని ఆకాశం తల దన్నేవి. అప్పటినుంచీ వారికి ప్రగాఢమైన మైత్రీ బంధం ఏర్పడింది. కృష్ణకవి పన్నాగాలు పన్నడంలోను, ముఖసుతిలా కనిపించకుండా ముఖస్తుతి చెయ్యడంలోను చాలా ఘటికుడు. మహేశ్వరకవి కలాంటి చాకచక్యాలేవీ తెలియవు. అతనిదగ్గర ఉన్న గొప్పదనమంతా ఒక్కటే.

అంతగా కవి కాకపోయినా కవిలాగే కనిపిస్తాడు. అంటే అతని దృష్టి ఎల్లప్పుడూ కవితాలోకాల్లోనే విహరిస్తున్నట్లు కనబడుతుంది. కాని యథార్థం అదికాదు, అది నిరంతరమైన సంసార చింతలవల్ల, పరిష్కరించడానికి తగినశక్తి లేకపోవడంవల్ల ఏర్పడిన అలసత్వం మాత్రమే. దానితో కొంత పరధ్యానంకూడా మేళవించడంతో అతడావిధంగా కనిపిస్తాడు. ఉన్నవారందరిలో అతడే కొంత రూపసి. ఎప్పుడూ కృష్ణకవిని అంటిపెట్టుకుని తిరుగుతూ అతని చెప్పుచేతల్లో ఉండడంవల్లనే మహేశ్వరకవి జీవయాత్ర కొంత సుగమంగా సాగిపోతూంది. వారిద్దరి మైత్రి నానాటికీ దృఢపడడానికిది కూడా ఒక కారణమే.

అంతలో హఠాత్తుగా కృష్ణకవి కళ్ళు రెండు తారకల్లాగ తళతళా మెరిశాయి. ఆ విషమసమస్యా పూరణ కతని కేదో ఒక మహోపాయం స్ఫురించింది. వెంటనే మహేశ్వర కవికేసి తిరిగి ఒక చిరునవ్వు నవ్వి హేలగా ఇలా గన్నాడు: “అన్నట్టు ఆ దాసీపిల్ల ఇంకా మీ కాళ్ళా వేళ్ళా పడి తిరుగుతూందా?”

మహేశ్వరకవి ఈ ప్రశ్నతో కొంచెం చిన్నబుచ్చుకొన్నాడు.

“ఎవరయ్యా ఆ తరళాయతాక్షి?” అన్నాడు కళింగ కవి.

“అదే ఆ అంతఃపురదాసి!” అని జ్ఞాపకం చేశాడు కృష్ణకవి. మహేశ్వరకవి కిప్పటిదాకా ఆ విషయమే స్ఫురణకు రాలేదు. తరవాత కొంత సేపటివరకు మాట్లాడ కూరుకుని —

“ఎందుకేమిటి? ఏమిటి కథ!” అన్నాడు.

“ఇప్పుడీ ఆపత్సముద్రంలోనించి మనల్ని ఉద్ధరించగలిగినది అది ఒక్కత్తే!”

మహేశ్వరకవి కదేమీ బోధపడక “ఏదీ నేనీ మధ్య అటుకేసి వెళ్ళడమే మానేశానే!” అన్నాడు.

“మరి ఇక్కడినించి రోజూ అక్కడికి వెళ్ళి దానిని కొంచెం బుజ్జగించాలి!”

“ఎందుకు?”

“నేను చెబుతాగా!”

“అస లిదంతా ఎందుకో తెలియందే మళ్ళీ ఈ అనవసరపు రొష్టంతా నా కెందు కయ్యా!”

“ఆ అంతఃపురదానితో మళ్ళీ కొంచెం గ్రంథం నడిపించమంటే రొష్టంటే ఎలాగయ్యా! మహానుభావా!”

కాని ఆ రహస్యమేదో ముందుగా చెప్పందే మహేశ్వరకవి దాని కంగీకరించ లేదు.

కృష్ణకవి కిక చెప్పక తప్పలేదు. సూచనామాత్రంగానే తన మంత్రాంగం కొంచెం అతనికి తెలియజేశాడు. కళింగకవి అది విని — “మీరు సాక్షాత్తూ అపర చాణక్యులే! దీనితో మన మంత్రాంగం పారి తీరుతుంది! దీని కిక తిరుగులేదు!” అన్నాడు.

కాని మహేశ్వరకవి మొట్ట మొదట దాని కంగీకరించలేదు.

"ఏమో! ఇదంతా తిరిగి మనమీదే విరుచుకు పడుతుందేమో!" అన్నాడు.

కృష్ణకవి అతన్ని చాలాసేపు బుజ్జగించి "కవీశ్వరా! సాహసే లక్ష్మీః అన్నారు ధర్మవేత్తలు! ఆ సూక్తి విస్మరించారా?" అన్నాడు.

మహేశ్వరకవి—

"దానికి సాహసే—అలక్ష్మీః అనికూడా అర్థం చెప్పవచ్చునేమో!" అన్నాడు కొంచెం సంకోచిస్తూ.

కృష్ణకవికి తటపటాయింపుతో ఒళ్లు మండిపోయింది.

"నీవంటి దద్దమ్మలను చివరికి తలపై విరుచుకుపడేదా పెద్దమ్మ" అన్నాడు దురుసుగా.

ఆ ఏకవచన ప్రయోగంతో మహేశ్వరకవి మరి మాట్లాడలేదు! మిగిలిన ఇద్దరూ కృష్ణకవి మంత్రాంగం తప్ప మరి వేరే గత్యంతరం లేదన్నారు. మహేశ్వరకవి మరి కాదనలేక పోయాడు. పిమ్మట వారి సమావేశం ముగిసిపోయింది.

3

ఆలాగ కొంతకాలం గడిచిపోయింది. ఒక నాటి రాత్రి మహారాజ భవనంలో విందు జరిగింది. మహారాజు తనతో కలిసి విందారగించవలసిందని కాళీదాసకవి నెంతో ఆప్యాయంగా ఆహ్వానించాడు.

రాత్రివేళ సముజ్జ్వల దీపకాంతిలో మహారాజు కాళీదాసకవి సరసన కూర్చుని విందారగిస్తున్నాడు. ఏవేవో చిత్ర చిత్రమైన సరస ప్రసంగాలు సాగిపోతున్నాయి. పరిచారికలు వారికి కావలిసిన రుచ్య పదార్థాలు వడ్డిస్తున్నారు. రాణి లీలాదేవి సరసనే కూర్చుని వారికి కావలసిన పదార్థాలేవో అతి జాగరూకతతో గమనిస్తున్నది. భోజునికి ధగద్ధగాయమానంగా వెలిగే దీపకాంతులలో లజ్జాన్వితమైన లీలాదేవి ముఖము, ఆమె కర్ణాభరణాలు, కంఠంలోని ముత్యాలహారాలు ఒక వినూతన సౌందర్యంతో మెరిసిపోతున్నట్టుగా స్ఫురించాయి. ఆతడొకమారు లీలాదేవి వైపు, మరి ఒకమారు కాళీదాసకవివైపు జాగ్రత్తగా పరకాయించి చూచాడు. తిరిగీ

యథాప్రకారంగా శరపరంపరగా ఛలోక్తులు విసురుతూ చిరునవ్వులు చిందించాడు.

పొట్టుతో కలిపి పొగిచిన పెసరపప్పు వంటకం అంటే భోజుని కెంతో ప్రీతి. ఆ నాడెందుచేతనో ఆ వంటకం పొట్టుతో కలిపి పొగచడం జరగలేదు. పొట్టులేనిదే అది అతనికి సయించదు. కాని కవీశ్వరుని కావిధంగా వంటకం తయారుచేస్తే గాని రుచించదేమో నన్న సంకోచంతో పరిచారిక లావిధంగా తయారుచేశారేమో! స్వయంగా లీలాదేవే వంటకం ఆ విధంగా తయారు చేయించిందేమో! అని అనుకున్నాడు మహారాజు కాని, ఆ భావమేమీ పైకి స్ఫురించనీయలేదు. పొట్టు లేకపోవడానికి కారణమేమో ఒక చిన్న సమస్యారూపంలో తెలుసుకోవాలని అనుకున్నాడు. వెంటనే కాళిదాస కవి వైపు తిరిగి చిన్న చిరునవ్వుతో ఇలా గన్నాడు: "ముద్గదాళీ గదవ్యాళీ కవీంద్ర! వితుషా కథం?" 'కవీంద్రా! రోగాలకు నాగుబాము వంటి పెసరపప్పు వంటకంలో పొట్టు లేకపోవడానికి కారణమేమో?' అని ఆ సమస్య తాత్పర్యం.

కవి ఒక నిమిషం సేపూరుకుని నెమ్మదిగా ఆ సమస్య ఇలాగ పూర్తిచేశాడు.

"అంధో వల్లభ సంయోగే
జాతా విగతకంచుకా"

కంచుక పదానికి పొట్టు అనీ, రవిక అనీ రెండర్థాలు. అన్నమనే వల్లభునితో కలయికతో పెసరపప్పు పొట్టు (రవిక) జారిపోయినదని దాని తాత్పర్యం.

మహారాజు సమస్య విన్న తరువాత సమస్యాపూరణం శ్రద్ధగా ఆలకించిన లీలాదేవి సమస్యాపూరణంలోని శృంగార వ్యంగ్యం గ్రహించుకొని మల్లెమొగ్గలా ఒక చిన్న చిరునవ్వు చిలకరించింది. వెనువెంటనే తల వంచుకొని అజ్జారుణమైన ముఖం మరి ఒక ప్రక్కకు తిప్పివేసింది. అయితే అరుణారుణమైన ఆమె కపోలంమీద కర్ణాభరణం తళుక్కున మెరిసింది! కవి దృష్టి ఆ మెరుపు తరగలలో ఉయ్యాల లూగింది! మహారాజు ఈ సన్నివేశం అంతా ఒకకంట కనిపెట్టి చూస్తూనే ఉన్నాడు. అదంతా పరికించి చూచేసరికి అతని కేదో పూర్తిగా అర్థమయి పోయినదని అనిపించింది. మహారాజు కన్నులు జేవురించాయి. అతికష్టంమీద అతడా

క్రోధం నిగ్రహించుకొని సమస్యాపూరణం చాలా చక్కగా ఉన్నదని కవిని ప్రశంసించాడు. తరవాత మరి ఒక విషయంమీద వేరొక ఛలోక్తి విసిరి అక్కడ ఉన్నవారందరి ముఖాల్లోనూ చిరునవ్వులు వెలిగించాడు.

అటుపిమ్మట కొంతసేపటికి విందు ముగిసిపోయింది. తాంబూలసేవ జరిగిన అనంతరం కవి స్వగృహానికి బయలుదేరాడు. మహారాజతని నెంతో ఆప్యాయంగా రాజభవనం సింహద్వారం వరకు సాగనంపారు. కవి మహారాజు తనయెడల చూపించిన ఈ అపూర్వ గౌరవానికెంతో మురిసిపోతూ తొందరగా స్వగృహం చేరుకున్నాడు.

అనంతరం మహారాజెవరినీ పలకరించనైనా పలకరించకుండా సరాసరి శయ్యాగృహంలోనికి వెళ్ళిపోయాడు. శయ్యాగృహంలో ప్రవేశిస్తున్న భర్త ముఖభంగిమ గమనించేసరికి లీలాదేవికెంతో భయం వేసింది. నెమ్మదిగా పరిచారిక చేతనున్న తాంబూల కరండకం చేత ధరించి ఒయ్యారపు నడకలతో నెమ్మది నెమ్మదిగా శయ్యాగృహద్వారం చేరుకొన్నది.

మహారాజు శయ్యాగృహంలో ఒక సింహాసనంమీద కూర్చుని తీవ్రంగా ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. అతని ముఖంలో కత్తివాటు వేసినా నెత్తురుచుక్క లేదు! ఆమె కేమీ పాలుపోలేదు! కరండకంలోనించి ఒక కర్పూర తాంబూలపు చిలక అందీయబోయింది. ఆత డది స్వీకరించలేదు. పైగా దురుసుగా ఆమెచెయ్యి తోసివేశాడు. ఆ తాకిడికి తాంబూల కరండకం నేలమీద పడిపోయింది. ఆమె జీవితంలో అంతటి అవమానం పొందడాని కదే ప్రారంభం! అయినా ఆమె పైకేమీ నొచ్చుకోనట్టే నటించి ఒక్క చిరునవ్వునవ్వి, "ఇదేమి టీవేళ ఇలాగున్నారు?" అని ఎంతో ఆప్యాయంగా ప్రశ్నించింది. ఆ పైన అతనికి ఇంకా దగ్గరగా వెళ్ళింది. భోజుని కామె అనునయం అంతా ఒక కపటనాటకంగా స్ఫురించింది. ఆమె స్పర్శ అగ్నికీలగా సోకింది! ఆమెను చేతికొద్దీ దూరంగా తోసివేశాడు. ఆత డంత మోటుగా తోసి ఉండకపోవచ్చు. కాని అతి సుకుమారమైన ఆమె శరీరం ఆ అవమానానికీ, ఆ ఆఘాతానికీ నిలబడలేక శయ్యాగృహంద్వారం ఇవతల పడిపోయింది. వెంటనే ఆమె స్పృహ తప్పిపోయింది.

4

లీలాదేవి అంతవరకూ తన జీవితంలో ఎప్పుడూ అటువంటి అవమానం పొంది ఉండలేదు. ఇంతకీ మహారాజా విధంగా అవమానించడానికి గల కారణమేమో ఆమెకు తెలియలేదు. సామాన్యంగా ఆ దంపతుల మధ్య ప్రణయకలహాలేమైనా వచ్చినప్పుడు, అపరాధం ఎవరిదైనా, చివరికి అనునయించేది మహారాజే. కాని మరునాడంతా వారొకరి ముఖాలొకరు చూచుకోలేదు. లీలాదేవి పైపైకి బింకంగా ఉన్నా లోలోపల అనుక్షణమూ మహారాజు రాకకోసం ఎదురుతెన్నులు చూచింది. కాని ఆయన రాలేదు. పరిచారికలందరూ ఆ పరిస్థితి చూచి హడలెత్తిపోయారు.

లీలాదేవి విందుభోజనం సమయంలో జరిగిన సమస్యాపూరణంలో ఒక చిరునవ్వు చిందించిన మాట వాస్తవమే. దానివలన భర్తకా విధంగా ఆగ్రహం వచ్చిందని ఆమె విశ్వసించలేకపోయింది.

భోజన సమయంలో అనేకమైన పరిహాస ప్రసంగాలు దొర్లిపోయాయి. ఆ సమయంలో ఆమె ఎన్నెన్నో చిరునవ్వులు చిలకరించింది. ఆయా సందర్భాలలో రాని కోపం సమస్యా పూరణ సందర్భంలో రావలసిన అవసరం ఏమి ఉంది? ఆ సమస్యా పూరణంలో అణువంత మోటుదనం స్ఫురించిన మాట నిజమే. అయితే వెంటనే ఆమె సిగ్గుపడి తల వొంచుకొని ముఖం మరి ఒక పక్కకు తిప్పివేసుకోలేదా? అప్పటి ఆమె ప్రవర్తనలో అనౌచిత్య లేశమైనా లేదే! అందుచేత మహారాజు క్రోధానికదీ కారణమై ఉండదని ఆమె ఒక నిశ్చయానికి వచ్చింది. దానికి వేరొక ప్రబలమైన కారణమేదో ఉండాలని ఊహించింది. వెంటనే తనకత్యంతాప్తురాలయిన అంతఃపుర పరిచారిక మందారమాలికనా విషయం ఆమూలాగ్రంగా గాలించి పట్టుకోవలసిందని ఆజ్ఞాపించింది.

అది జరిగి అప్పుడే రెండు రోజులయింది. మందారమాలిక పరిచారికలనందరినీ అనేకవిధాలుగా గుచ్చిగుచ్చి అడిగింది. ఇంతవరకూ వారి మూలంగా ఏమీ తెలియలేదు. ఇక మహారాజు ధోరణి చూదామా అంటే ఆయన అంతఃపురంలో ప్రవేశించడమే గగనమైపోయింది. ఆ ఆగ్రహం

నానాటికీ మించిపోయినట్లే కనిపించింది. లీలాదేవిముఖం అల్లంత దూరంలో కనిపించేసరికే మహారాజు మండిపడి పోయేవాడు. ఆ విషమ ఘట్టంలో ఆమె కేమి చెయ్యడానికీ పాలుపోక వెంటనే మందార మాలికను పిలిచింది.

"మందారా! ఏమైనా కొత్తసంగతి తెలిసిందా?"

"ఏమీ తెలియలేదమ్మా!"

"ఏమీ తెలియలేదా?"

మందారమాలిక కొంచెం తటపటాయించింది:

"లేదుగాని ఒక్క చిన్నవిడ్డూరం జరిగిందని మాత్రం తెలిసింది."

"ఏమిటో ఆ విడ్డూరం?"

"మహారాజు రాజప్రాసాదం పై అంతస్తుపై శయనించి ఉన్నారట! తరంగిక ఆ సమయంలో వింజామర వీస్తున్నదట!"

"ఏ సమయంలో?"

"గడిచిన భృగువాసరం రాత్రి ఝామున్నర వేళ."

"ఓహో! అలాగా! సరిసరి! ఆపైన?"

"మహారాజు కొకగడియసేపు నెమ్మదిగా కన్నుమూశారట!"

"సరే! బాగానే ఉంది! ఆపైన?"

"తరవాత తరంగిక కూడా అలిసిపోయి ఆ పక్కనే సుఖాసనం మీద మేను వాల్చినదట!"

"ఔరా! ఎంతటి సాహసం! అలా మేను వాల్చడానికి దానికెన్ని గుండె లున్నాయే?"

"ఆడేనమ్మా! నాకూ చిత్రంగా ఉంది!"

"సరే, ఆ తర్వాత?"

"తరవాత అది ఏమేమో కలవరించినదట!"

"ఏమని?"

"అంత స్పష్టంగా తెలియదు గాని 'లీలాదేవీ! కాళిదాసకవి స్త్రీ వేషంతో శయ్యాగృహంలోనికి వచ్చారు. తొందర తొందరగా లోపలికి రండి!' అన్నట్టుగా కలవరించినదట!"

"ఔరా! ఎంతటి విడ్డూరం! ఇంత జరిగినా ఇంకా చిన్న విడ్డూరం జరిగిందంటావేమే! తరవాత ఏమి జరిగింది?"

"ఆ మాట వింటూనే మహారాజు మేలుకొని ఆ కలవరింతకు హేతువేమని నొక్కి నొక్కి అడిగినారట!"

"దానికది ఏమని సమాధానం చెప్పింది?"

"ఏదో నిద్రబద్ధకంలో కలవరించాననీ, అంతకంటే తనకేమీ తెలియదనీ, తన తప్పిదం మన్నించవలసినదనీ కాళ్ళావేళ్ళా పడి ప్రతిమాలుకొన్నదట."

"ఔరా! ఎంతటి వగలాడి! ఆ పైన వారేమన్నారే?"

"సరే! అని మన్నించి విడిచిపెట్టారట!"

"ఇదంతా నీ కెలాగ తెలిసిందే?"

"దేవరవారికి కర్పూర తాంబూలాలందీయడానికి మెల్లిగా మేడ మెట్లెక్కుతూ విన్నాను."

"తరవాత తరంగికను 'అదే' మని అడిగావా?"

"అడిగాను."

"అది ఏమని చెప్పింది?"

"మళ్ళీ తానేమీ ఎరగననీ, మీతో చెప్పవద్దనీ వలవలా ఏడ్చింది!"

"దానిమాట నిజమే అనిపించిందా?"

"పాపం! అది అమాయకురాలేనమ్మా!"

"అయితే మరి అలాగ ఎందుకు కలవరించిందే?"

"ఏమోనమ్మా! ఎంత తలబద్దలు కొట్టుకొన్నా అదే తెలియడం లేదు!"

"ఓహో! అలాగా! అయితే సరేలే! తరంగికనొకసారి ఇక్కడికి రమ్మను!"

అని లీలాదేవి మందారమాలికను పంపించివేసింది. పిమ్మట తరంగిక వచ్చింది. ఎన్ని విధాల ప్రశ్నించినా తానేమీ ఎరగననీ, ఎందువల్లనో నిద్రమత్తులో ఆవిధంగా కలవరించాననీ, తన తప్పు మన్నించవలసిందనీ ఆమె లీలాదేవి పాదాలు పట్టుకొని పరిపరివిధాలుగా ప్రతిమాలింది.

లీలాదేవి రెప్ప వాల్చకుండా చాలాసేపు తరంగిక ముఖ బంగిమ పరిశీలించింది. పిమ్మట వెంటనే తరంగికను పంపివేసి మందారమాలిక చెవిలో అతిరహస్యంగా ఏమేమో బోధించింది.

5

మరునాడు దీపాలవేళ లీలాదేవి చక్కగా అలంకరించుకొని నెమ్మదిగా భోజుని సందర్శనానికి బయలుదేరింది. మహారాజు శాంతంగా కూర్చుని కొంచెం పరధ్యానభంగిమతో పరిసరోద్యానం తిలకిస్తున్నాడు. నీలినీలి చీకట్లలో గున్నమామిళ్ళ పూలగుత్తులన్నీ లీలగా లేత లేత వెన్నెల వెలుగులా వెలిగాయి. వాటిపై ముసరిన తుమ్మెదల ఝుంకారం వీణా మంద్ర ధ్వనిలా సన్న సన్నగా మోరుమోగింది.

భర్త సౌమ్య దృష్టితో ఉన్నాడని లీలాదేవి కొంతదూరంనించే గ్రహించి నెమ్మదిగా ఆయనతో ప్రశంగించవలసిన తీరంతా లోలోపలే ఆలోచించింది. తరంగిక కలవరింత వల్లనే అతని కావిధమైన అపోహ కలిగిందనీ, భోజన వేళలో జరిగిన సమస్యా పూరణంలో అది మరింత బలపడిందనీ ఆమె గ్రహించి వేసింది. ఆ విషయంలో లోతుపాతులు గ్రహించడానికే మహారాజా విందు ఏర్పాటు చేసి ఉండవచ్చుననీ, సమస్యా పరీక్ష కూడా ఆ దృష్టితోనే జరిగి ఉండవచ్చుననీ ఆమెకొక అనుమానం బయలుదేరింది. ఒక నిమిషం ఆలోచించిన తరువాత ఆ విషయంలో ఇక అనుమానించవలసిన అవసరమేమీ లేదనీ, మహారాజావిధంగా సమస్యా పరీక్ష చెయ్యడానికదే కారణమనీ నిశ్చయించివేసింది. భోజన వేళ జరిగిన సంఘటనలన్నీ తిరిగి ఒకసారి స్మరించాగానే ఆమెకా విషయంలో బయలుదేరిన అనుమానం పటాపంచలైపోయింది.

అటు పిమ్మట నెమ్మదిగా భోజుని సమీపించి, అతని సరసన కూర్చుని, ఆ విషయంలో తానూ, కాళిదాసకవీ కేవలం నిర్దోషులమనీ, నిజం నిలకడమీద తేలగలదనీ, అంతవరకూ కొంతనిగ్రహం అవలంబించవలసిందనీ చేతులుపట్టుకొని అనేక విధాలుగా బ్రతిమాలింది.

కాళిదాసకవి పేరెత్తగానే భోజుడు అగ్గిలో వేసిన గుగ్గిలంలా భగ్గుమన్నాడు.

"ఆ ద్రోహి పేరు మరి నాదగ్గర తలపెట్టవద్దు! ఆ నీచ ద్రోహానికి శూలారోపణశిక్షే విధించవలసింది! కాని బ్రాహ్మణుడని కరుణించి నగర నిర్వాసన శిక్షతో విడిచి పెట్టాను."

ఆ మాట వినేసరికి లీలాదేవి హృదయంలో వాడి శూలాలతో పొడిచినట్లయింది! ఒకనిమిషంవరకూ ఆమెనోట మాటరాలేదు. తరువాత "అయ్యయ్యో! ఎంత పనిచేశారు! ఆయన ఏ పాపమూ ఎరగని అమాయకులు!" అన్నది. ఆమె ఎంతో సౌమ్య భావంతో అన్న ఆ మాట అతని హృదయంలో రేగిన క్రోధానికి ఆజ్యధారలా పనిచేశాయి.

"ఇంక ఈ పైన ఆ ద్రోహిమాట నా దగ్గర తలపెడితే మరి సహించేది లేదు!" అన్నాడు అతికర్కశ స్వరంతో.

ఆ తరువాత ఆమె భర్త పారుష్యం సహించలేక పోయింది. నిర్భయంగా అతని ముఖం వైపు చూస్తూ, నెమ్మదిగా ఇలా అన్నది.

"మీరు తరంగిక కలవరింతలు నమ్మి అనవసరంగా అనుమానపడుతున్నారు. కొంచెం ఈ అంగుళీయకం చిత్తగించండి!"

అది మహేశ్వరకవి నామాంకితమైన అంగుళీయకం. ఆ ఉంగరం తరంగిక గృహంలో దొరికిందనీ, దానిని బట్టి తరంగికకూ మహేశ్వర కవికీ ఏదో సన్నిహిత పరిచయం ఏర్పడినట్లు దృఢపడుతున్నదనీ, తరంగిక కలవరింతలకూ ఆ అంగుళీయకానికీ ఏదైనా సంబంధం ఉండవచ్చుననీ, ఇంచుకంత శాంతం వహిస్తే మిగిలిన విషయాలు కూడా ఋజువు కావచ్చుననీ ఆమె అనేకవిధాలుగా నచ్చజెప్పింది. మహారాజామాటలతో కొంచెం శాంతించాడు. కొంచెంసేపాలోచించి—

"అయితే మహేశ్వరకవి ఇంతటి పన్నాగం పన్నడానికి కారణం?" అని ప్రశ్నించాడు.

ఆ ప్రశ్నకు లీలాదేవి ఒక చిరునవ్వు నవ్వి—

"దీనికి వేరే కారణం కావలెనా? మీరు కాళిదాస కవీశ్వరులంటే పంచప్రాణాలు ఇస్తున్నారుగదా! మహేశ్వరకవికి లోలోపల ఏమయినా

అసూయా క్రోధా లేర్పడి ఉండవచ్చును!...ఇంతకీ ఇలాంటి రాజ కార్యవ్యవహారాలలో నేనా తమకు విన్నవించేది!''

అని ఆమె తిరిగీ ఇంకొక చిరునవ్వు నవ్వింది. మహారాజు ఒక్క నిమిషం ఊరుకుని మెల్లిగా ఇలాగన్నాడు:

''ఏమో! ఈ విషయం అంతా నాకు కేవలం అభూతకల్పనలాగే స్ఫురిస్తూంది!''

''ఏవిషయం?'' అని ఆమె ఎంతో ఆత్రంగా ప్రశ్నించింది.

''ఈ అంగుళీయక వ్యవహారం.''

''పోనీ, అలాగే కానివ్వండి! ఇందులో మించిపోయినదేమి ఉంది? ఒకసారి మీ గూఢచారుల కాజ్ఞాపిస్తే నాలుగైదు రోజులలో అన్నీ మీకే విశదం అయిపోతాయి. అంతఃపుర పరిచారిక అహో రాత్రాలూ నిద్రాహారాలు మాని అతిరహస్యంగా తరంగిణి ఇల్లంతా గాలించగా గాలించగా ఈ ఉంగరం సంగతి బయటపడింది...కొంచెం నామాట మన్నించండి.''

తరవాత భోజు డొక కొంతసేపు తటపటాయించి కొంచెం విసుగుగా ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు.

పిమ్మట లీలాదేవి సానునయంగా తిరిగీ ఇలాగన్నది:

''నాకేమో ముప్ఫయిసంవత్సరాలు పైబడ్డాయి. పైగా సంతానవతిని. నేనేమైనా చిన్నదాననా! చితకదాననా! ఇలాంటి శృంగార చేష్టలకు! ఎందుకు మీకింతనుమానం?''

''ఏమో ఎవరు చెప్పగలరు? స్త్రీ హృదయము అత్యంత నిగూఢం!'' అన్నాడు మహారాజు.

''ఓహో అలాగా! అయితే ఈ విషయంలో అత్యంత నిగూఢంగా అన్ని రహస్యాలు దాచివేసిన వారెవరో పోనీ, ఇంకొక్క మాట! ధారా నగర సుందరీమణులు నిద్రమత్తులో తమ పేరే కలవరిస్తూంటారని నగరంలో అందరూ అంటూంటారు, అంతటి నవమన్మథులు మీరు నన్నెంతో మక్కువగా అక్కున జేర్చుకొని ఆదరంగా చూచుకుంటూ ఉండగా వేరే నాకీ పరపురుష ప్రసంగమేల? నిజానికి నీలాపనింద మీకే ఒక పెద్ద తలవంపు! ఈ చిన్నవిషయం కొంచెం సావధానంగా ఆలోచించండి!''

ఆ అనునయంతో మహారాజు మనస్సులో కాళిదాసకవి విషయంలో తిరిగీ కొంచెం డోలాందోళన ప్రారంభమైనది. లీలాదేవి అది గ్రహించుకొని మహారాజును తన వామహస్తంతో గాఢంగా కౌగలించుకొని దక్షిణహస్తం మునివేళ్ళతో అతని ముంగురులు మెల్లిమెల్లిగా సవరిస్తూ ఎంతో ఆప్యాయంగా ఇలా అన్నది:

"ఇంతకాలంనించీ నన్నెరిగి ఉండిన్నీ నామీద నేటి కింతటి నీలాపనింద వేశారుగదా! ఇది మీకేమైనా ధర్మంగా ఉన్నదా? ఏమైనా మగ మహారాజు లెంతటికైనా తగినవారే!"

అటుపిమ్మట ఆమె కనుగొలకులలో రెండు చిన్న కన్నీటి ముత్యాలు మెరిశాయి.

తరవాత ఆమె దీనంగా మహారాజు ముఖం కేసి చూచింది. కాళిదాసకవిని తిరిగీ ధారానగరానికి పిలిపించవలసిందని ప్రార్థించాలని అనుకొన్నది గాని ప్రస్తుతాని కది సముచితం కాదనుకొని ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి అలాగే మౌనంగా మహారాజు ముఖం వైపు చూచింది.

మహారాజు మృదువుగా ఆమె గాఢాశ్లేష బంధనం విడిపించుకొని తన రహస్య మంత్రాగారంలోనికి వెళ్ళిపోయాడు. వెంటనే గూఢచారులను, మరికొంతమంది అంతఃపుర పరిచారికలను తరంగిక కలవరింతను గురించీ, ఆ అంగుళీయకాన్నిగురించీ, తరంగికా మహేశ్వరుల అన్యోన్యతనుగురించీ వెంటనే అత్యంత రహస్య వృత్తాంతా లందీయవలసిందని ఆజ్ఞాపించాడు. వారందరూ రాత్రింబగళ్ళదే పనిగా ఆ పరిశీలనలో మునిగిపోయారు.

6

ధారానగర నిర్వాసనం జరిగిపోగానే కాళిదాసకవి మరి ఒక్క క్షణమైనా అక్కడ నిలవకుండా వెంటనే ఆ నగరం విడిచి వెళ్ళిపోవాలని నిశ్చయించాడు. అతడు ధారానగరాస్థానానికి వచ్చి అయిదారు నెలలే అయింది. ఆ ఆస్థానంలో ఎన్నడూ లేని గౌరవాదరాలకు లోలోపల ఉప్పొంగిపోతూ, మాళవదేశంలో ఎక్కడో మారుమూల కుగ్రామం

అజతీరంలో ఉన్న తన కుటుంబం వారినందరినీ త్వరలోనే ధారానగరానికి తీసుకు రావాలని ఉవ్విళ్ళూరాడు. కాని అంతలోనే నగర బహిష్కరణ వార్త హఠాత్తుగా ఒక పెద్ద అశనిపాతంలా అతని తలపై విరుచుకు పడింది. ఎంత మథనపడినా అతని కీ అకారణ నగర నిర్వాసనానికి కారణమేమో బోధపడలేదు. విందు సందర్భంలో తన సమస్యాపూరణం దీనికి కొంతవరకూ కారణం కావచ్చునని అతని ఊహాంచలాలలో కొంతవరకు స్ఫురించింది. కాని అది ఒక పెద్ద హేతువుగా కనబడలేదు. ఎన్నెన్ని విధాలుగా ఆలోచించినా అంత పెద్ద కారణం ఏమి కనబడక పోయేసరికి చివరి కతనికి చంచలమైన ప్రభు చిత్తవృత్తులే దీనికి కారణమై ఉండవచ్చునని అనిపించింది. దానితో అతని హృదయంలో వెలిగే ఆశా సూర్యోదయ జ్యోతి అంత హఠాత్తుగా ఒకేసారిగా అస్తమించిపోయింది.

ఆ సమయంలో అతనికి ధారానగర వారాంగన విలాసిని ఆప్యాయతా, ఆదరాభిమానాలూ స్ఫురణకు వచ్చాయి. కడసారిగా ఆమెతో చెప్పి తన స్వగ్రామానికి తిరిగి వెళ్ళిపోవాలని నిశ్చయించుకుని తొందర తొందరగా ఆమె భవనంవైపు నడిచి వెళ్ళిపోయాడు.

అప్పటికి ఝామురాత్రి గడిచింది. కాళీదాసకవి విలాసవతీ భవన ద్వారం సమీపించగానే దూరదూరంనుంచి కవి రాక గమనించిన ఆమె ఎంతో ఆప్యాయంగా అతనిని లోలోపలికి తీసుకు వెళ్ళిపోయింది.

కవి ఒక అర గడియ సేపామెతో ఇష్టాగోష్ఠి జరిపి నెమ్మదిగా ఆమెకు తన నగర నిర్వాసన శిక్ష తెలియజేశాడు. సూర్యోదయాత్పూర్వమే నగరం విడిచి వెళ్ళిపోవాలనీ, లేకపోతే ఆ శిక్ష మరణ శిక్షగా పరిణమించగలదనీ, కడసారిగా ఆమెను సందర్శించి సెలవు తీసుకుని వెళ్ళిపోవడానికే వచ్చాననీ అన్నాడు. ఆటుపిమ్మట విందు సందర్భంలో జరిగిన సమస్యాపూరణ విషయంకూడా ఆమెకు సంగ్రహంగా తెలియజేసి, అంతకంటె తా నేపాపమూ ఎరగనని చెప్పి ఆమెతో తన కష్టసుఖాలన్నీ వెళ్లబోసుకున్నాడు.

విలాసవతి పక్కున ఒక్క నవ్వు నవ్వింది.

"ఏమో నేను మీ మాటలు నమ్మను! మీరేమైనా సాధారణులా! లేకపోతే మహారాజా ఇంతగా ఎందుకాగ్రహిస్తారు? నిజం చెప్పండి!"

"నిజమే విలాసవతీ! నేనే పాపమూ ఎరగను. ఎంత ఒట్టు పెడితే అంత ఒట్టు!"

"లేకపోతే లీలాదేవి మనస్సేమయినా కొంచెం చలించిందేమో! మిమ్మల్ని చూచిన తర్వాత ఎలాంటి శీలవతికైనా మనస్సు నిలవరించుకోవడం కష్టమే!"

దీనితో కాళిదాసకవికి కొంచెం కోపం వచ్చింది.

"లోకంలో అంతా నీవంటివారే అనుకుంటున్నావు!" అన్నాడు.

ఈ మాట విలాసవతి హృదయంలో ఈటెలా పొడుచుకొంది.

"అవును. నిజమే! కనకనే మర్యాదస్థులెవరూ నా గడప తొక్కనే తొక్కరు!" అని కోపంగా సమాధానం చెప్పింది.

కవి లోలోపల ఆమె సంభాషణ చాతుర్యానికి మెచ్చుకున్నాడు. అయితే ఆమె కోపం దీపమై వెలిగింది.

ప్రసంగం ఆ విధంగా పరిణమించగలదని కవి కలలోనైనా ఊహించలేదు. వెంటనే ఆమె తన మాట అపార్థం చేసుకొన్నదని గ్రహించి ఆమెకు తన వాస్తవ మనోభావం తెలియజేసి మన్నించవలసిందని వేడుకొన్నాడు. తరువాత వెంటనే ఇంటికి ప్రయాణమైనాడు. ఆమె దానికంగీకరించలేదు.

"ఎందుకంత తొందర? మీరికనుంచీ నా ఆస్థానంలో కవీశ్వరులు!"

"నీ ఆస్థానంలోనా! సరిపోయింది! ప్రాణం మీదికి వచ్చినా పరిహాసం మానవుగదా!"

"పరిహాసం కాదు_నిజమే! నాలుగు సదస్సులలో నాలుగు నృత్యాలు చేశానంటే మీకు మహారాజుకన్నా పెద్ద సత్కారమే చెయ్యగలను! ఆయనకు నేనెందులో తీసిపోయానో చెప్పండి?"

"ఎందులోనూ తీసిపోలేదుగాని తెల్లవారితేమాత్రం నా తల తీసేస్తారు! దీని కేమిటి సాధనం?"

"ఏమీ భయంలేదు. మీ ప్రాణాలకు నా ప్రాణాలు అడ్డు వేస్తున్నాను. సరి గదా!"

"స్త్రీవా?"

"అవును. నేనే!"

"ఎలాగ?"

"చీర సింగారిస్తే మీరొక భూలోక రంభలా గుంటారు! ఆ వేషంలో మరి మిమ్మల్నెవరూ పట్టుకోలేరు!"

"హరి హరీ! చివరికి నీ ఆస్థాన కవీశ్వరుని కెంతటి దుర్గతి పట్టింది!"

ఈ మాటతో విలాసవతి ముక్కుమీద వేలు వేసుకొని పక్కున నవ్వి—

"అహా! వారాంగనలంటే మీ కెంతటి అలుసు!" అని తదేక దృష్టితో అతని వైపు చూచింది.

"తిరిగీ నా మాటలపార్థం చేసుకుంటున్నావు! నేనీ వారాంగనా వేషంతో ఇక్కడ ఎంత కాలమని కాలక్షేపం చెయ్యగలనో చెప్పు."

"ఎంతో కాలం కాదునా! ఒక పక్షం రోజులు చాలు!"

"ఆ తరువాత!"

"తిరిగి మీ స్వగ్రామం వెళ్ళిపోదురుగాని"

"అంతవరకూ నీ ఎదట నిలబడి గజ్జె కట్టవలసిందే నన్నమాట!"

"మీరు నాట్య శాస్త్రవేత్తలు గదా! మీరు స్వయంగా స్త్రీ వేషంలో అభినయిస్తే చూడాలని ఎంతో కాలంనించీ ముచ్చటగా ఉంది. మహారాజు దయవల్ల నేటికది నెరవేరింది! అదీగాక ఇకనించీ మీరు నా ఆస్థాన కవీశ్వరులుగదా! అందుచేత ఈ క్షణంనించీ నా కనుసన్నలలో మెలగాలి!"

"సరిసరి! అయితే నీ ఆస్థాన కవినో, నర్తకినో నా కింతవరకూ తెలీలేదే!"

"రెండూను."

"చాల్చాలులే నీ వేళాకోళం! ఇదంతా నీకొక చిన్న ముచ్చట! నాకు మాత్రం ఒక పెద్ద ప్రాణపోకడ! నీకేమి మహారాజువు! నన్ను పోనీ! నేను వెళ్ళిపోవాలి! ఇంటి దగ్గర ఇల్లాలు, పిల్లలు ఎంతగా బెంగటిల్లి పోతున్నారో!"

ఆ సమాధానంతో విలాసిని చెక్కిళ్ళెర్రబడ్డాయి!

"ఇక్కడున్న నాలుగు క్షణాలూ ఇల్లాలో, పిల్లలో అని ఒకటే ఘోష! అంతేగాని నామాట కొంచెమైనా చొరకనివ్వరు గదా! పోనీ లెండి!"

అని ఆమె మూతి బిగించింది.

"నా మాట విను విలాసవతీ! నాకు వేళ మించిపోతూంది! నేను వెళ్ళిపోవాలి! కొంచెం కనికరించి సెలవు దయచేయించు!" అన్నాడెంతో జాలిగా కాళిదాస కవి.

ఆమె అతన్ని మృదువుగా కౌగలించుకొని, కనురెప్పపాటు లేకుండా అతనివైపు సానునయంగా చూచి ఇలాగన్నది.

"నేను కేవలం నా ముచ్చటకోసమే మిమ్మల్నిక్కడ అట్టేపెడుతున్నానని అనుకొంటున్నారా?"

"కాకపోతే దీనివల్ల ప్రయోజనం?"

"ఇంతేనా మీ పరేంగిత జ్ఞానశక్తి?"

కాళీదాసకవి ఈ ప్రశ్నతో తెల్లబోయాడు.

ఒక్క చిన్న చిరునవ్వు నవ్వి—

"విలాసవతీ! జితోస్మి!" అన్నాడు.

ఆమె అతన్ని కొంచెం గాఢంగా కౌగలించుకొని చెవిలో మెల్లిగా ఇలాగన్నది: "ఎందుకు మీ కింత తొందరపాటు? లీలాదేవీ, మీరూ ఏ పాపం ఎరుగరు గదా! మహారాజెవరో చెప్పిన చెప్పుడు మాటలు విని మీ మీద ఆగ్రహించి ఉంటారు. అయితే అన్నీ కనిపెట్టి చూచే దైవం అనే వాడు ఒకడున్నాడు గదా! నిజం అనేది నిలకడమీద తేలక పోతుందా? ఒక పక్షంరోజులు వేచి ఉంటే మించిపోయేదేమిటి? ఏదో వ్యాకుల చిత్తంతో ఉన్నారుగాని—లేకపోతే ఈ మాత్రం ఊహ మీకు మాత్రం స్ఫురించకపోయిందా? నా మాట విని ఒక పక్షం రోజులు ఓపిక పట్టండి."

"ఏది ఏమైనా సరే! ఇకనించి నేనీ రాజాధముల ఆస్థానాలు తొక్కేదిలేదు!" అన్నాడు కాళిదాసకవి ఒళ్లెరగని కోపంతో.

"తొందరపడకండి! మన మహారాజును మిగిలిన రాజులతో సరి పోల్చడం ధర్మంకాదు. ఏదో గ్రహపాటువల్ల మీ కీ నీలాపనింద వచ్చింది. కొంచెం నిదానిస్తే దానంతట అదే తొలగిపోతుంది. ఒక్క పక్షం రోజులు ఓపిక పట్టండి. తరువాత మీ చిత్తం వచ్చినట్లు చేద్దురు గాని. నా మాట కొంచెం మన్నించండి" అని ఆమె మరింత గాఢంగా అతనిని కౌగలించుకొన్నది.

విలాసవతి అనురాగానునయ శృంఖలలు కాళిదాసకవి హృదయం బంధించి వేశాయి. అలిసి సొలిసిన అతని శరీరం ఆమె దృఢ పరిష్వంగంలో విశ్రమించి కన్ను మూసింది.

7

ఆనాటికి, విలాసవతి పెట్టిన పక్షం రోజుల గడువులోనూ అప్పుడే పది రోజులు గడిచిపోయాయి. అంతవరకూ ఓరిమి వహించిన కాళిదాస కవి ఆపైన ఇక ఓరిమి వహించలేకపోయాడు. ఆ నాటినించీ తిరిగి తన స్వగ్రామం అజక్షీరం వెళ్లిపోతానని ప్రయాణమైనాడు. విలాసవతి మాట ఇచ్చిన ప్రకారం మిగిలిన అయిదు రోజులు కూడా ఉండి వెళ్ల వలసిందని బలవంత పెట్టింది.

కాని ఆ మరునాటి సాయంకాలం అతని దగ్గరకు వచ్చి ఎంతో గుంభనగా ఒక నవ్వు నవ్వి, అతడింక స్వగ్రామం అజక్షీరం వెళ్లిపోవాలనీ, లేకపోతే ప్రాణభయం కలగగలదనీ భయపెట్టింది. వెంటనే బయలుదేరి పోవాలని కూడా తొందర పెట్టింది. దీనితో పరిస్థితి బాగా విషమించి ఉండవచ్చునని గ్రహించి కవి కంగారు పడ్డాడు. తొందర తొందరగా స్వగ్రామానికి ప్రయాణమైనాడు. అతని తొందరపాటు చూచి విలాసవతి విరగబడి నవ్వింది. ఆ ధోరణి చూచి కాళిదాసకవి నిర్ఘాంతపోయాడు :

"ఎందుకలా నవ్వుతావు?"

"ఊరికే పరిహాసానికన్నాను. మరేమీ భయం లేదు లెండి!"

"పిల్లికి చెలగాటం! ఎలుక్కి ప్రాణసంకటం! అన్నట్టుగా ఉంది వ్యవహారం అంతాను! నిజంగా అంతటి ప్రాణాపాయ మేమీ లేదా?"

"లేదు!"

"అయితే వెళ్ళిపొమ్మని నన్నెందు కంతగా తొందర చేశావు?"

"మీ పంచ ప్రాణాలూ అజత్క్షీరంలో మా అక్కగారిమీదే ఉన్నాయి గదా!... ప్రేమానురాగాలనేవి సహజంగా లోలోపలినించి పుట్టుకు రావాలిగాని కాళ్ళా వేళ్ళా పడి బ్రతిమాలితే మాత్రం పుట్టుకు వస్తాయా? అందుకనే మిమ్మల్నింత తొందరగా వెళ్ళిపొమ్మన్నాను."

"అయితే, ప్రస్తుతానికి వచ్చిన ప్రాణభయ మేమీ లేదన్నమాట!"

"ఏమీ లేదు!... పైగా మీకొక శుభవర్తమానం కూడా పట్టుకు వచ్చాను."

"నాకా? శుభవర్తమానమా? ఏమిటి చెప్మా అది!"

"నేను కోరుకునే కోరిక చెల్లిస్తానని ముందుగా మాట ఇస్తే చెబుతాను."

"ఏమిటో ఆ కోరిక?"

"ఏమీ లేదు. ఒక చిన్న సమస్యా పూరణం! అంతే!"

"అంతేనా? నిలుచున్న పాటుగా నీ ఎదుట గజ్జెకట్టి మేళం చెయ్యమంటావేమోనని భయపడ్డానులే! అది సరే గాని, ఏమిటో ఆ శుభ వార్త?

"మహారాజుకు మీ మీద కలిగిన అపోహాయావత్తూ తొలిగిపోయిందనీ, తాము విధించిన నగర నిర్వాసన శిక్షకెంతైనా పశ్చాత్తాప పడుతున్నారనీ తెలిసింది."

"నిజమేనా? ఊరికే పరిహాసానికంటున్నావా?"

"పరిహాసం కాదు! నిజమే!"

"నామీద ఒట్టు పెట్టుకో."

"నేను చచ్చిపోయినంత ఒట్టు!"

"నామీద ఒట్టు పెట్టుకోమంటే నీమీద పెట్టుకున్నావే!"

"అంతటి అఘాయిత్యం మాట అనడానికి నాకు నోరాడలేదు!... నేను చెప్పిన శుభవార్త నిజమే! నామాట నమ్మండి!"

అని నచ్చచెప్పి ఆమె తనకు తెలిసిన శుభవార్తమానం ఆమూలాగ్రంగా అతనికి తెలియజేసింది. మహారాజేర్పాటు చేసిన గూఢచారులూ, అంతఃపుర పరిచారికలూ నిద్రాహారాలు కూడామానివేసి తరంగికా మహేశ్వరుల రహస్యవర్తనలన్నీ అతిరహస్యంగా పరిశీలించారు. ఆ పరిశీలనలో తరంగిక గృహంలో వారికొక తాళపత్ర లేఖ దొరికింది. అది మహేశ్వరకవి తరంగికకు వ్రాసిన లేఖ. దానిలో అతడు గూఢచారుల భయంవల్ల తాను కొంతకాలం వరకూ తరంగిక గృహానికి రావడంలేదనీ, దానికి అన్యథా భావించవద్దనీ, ఆ కలవరింతలవల్ల అతకురాలా అనుకున్నదంతా జరిగిపోయిందనీ వ్రాసి, తరంగిక చాతుర్యం వేయివిధాలుగా ప్రశంసించాడు. లేఖ పఠించిన ఉత్తర క్షణంలోనే అది అగ్నిహోత్రునికాహుతి చెయ్యవలసిందనీ, ఆ విషయం మాత్రం విస్మరించవద్దనీ, అది అత్యంతావశ్యకమనీ వ్రాశాడు. అయితే తరంగిక మహేశ్వరునిమీద మమకారంకొద్దీ ఆ లేఖ అగ్నిహోత్రుని కాహుతి చెయ్యకపోయింది. పైగా అది కళ్ళకద్దుకుని తన అలంకార మంజూషలో ఎంతో ప్రాణపదంగా దాచుకొన్నది. అది ఒక అంతఃపుర పరిచారికకు దొరికింది. వెంటనే అది రాణీ లీలాదేవి చేతిలోకి వెళ్ళిపోయింది. ఆమె ఆ లేఖ చేతబుచ్చుకుని తరంగికను అనేక విధాలుగా నయానా భయానా బెదిరించింది. యథార్థం తెలియజేస్తే ఏవిధమైన హానీ కలగనీయనని అభయప్రదానం చేసింది. తరంగిక మరి గత్యంతరం లేక మహేశ్వరకవికీ, తనకూ మధ్య నడిచిన తతంగమంతా పూసగుచ్చినట్లు లీలాదేవికి చెప్పివేసి, తన తప్పిదం మన్నించవలసిందని ప్రార్థించి, కన్నీరు మున్నీరుగా రాగాలు పెట్టింది. పిమ్మట అదంతా మహారాజుదాకా వెళ్ళిపోయింది. అది వినగానే మహారాజు మనస్సులో పశ్చాత్తాపము, మథన ప్రారంభమైనాయి.

ఆ విషయం అంతా విలాసవతి కాళీదాసకవికి తెలియజేయగానే అప్రయత్నంగా అతని పెదవులనుండి ఒక్క దీర్ఘనిశ్వాసం వెలువడింది! విలాసవతి ఒక్క చిరునవ్వు నవ్వి హేళగా ఇలాగన్నది.

"నేను మొదటినించీ చెబుతూనే ఉన్నాను, తొందరపడవద్దని! నిజం నిలకడమీద తేలిపోయింది చూశారా!"

"అయితే నేనీవేళ సాయంకాలమే అజక్షీరం వెళ్ళిపోతున్నాను."

"మహారాజుగాని మళ్ళీ పిలిపిస్తారేమో! కొంచెం నిదానించండి!"

"ఏమైనా సరే! తిరిగీ నేను మహారాజు ముఖం చూడదలచుకో లేదు! అంతే!"

"పోనీలెండి! మీరు నా ఆస్థానకవీశ్వరులేగదా! ఇంక మహారాజుతో అవసరం ఏమిఉంది? అయితే మరి — నా సమస్య మాటో?"

"నీ సమస్య అంటే?"

"అప్పుడే మరిచారా? నా సమస్య కేమిలెండిగాని — కవితా సమస్యమాటే అడుగుతున్నాను."

"ఆ సమస్య ఎవరిచ్చారో?"

"భోజమహారాజు! అది పూర్తిచేసినవారిని అక్షర లక్షలతో ఆస్థాన మహాకవిగా అభిషేకిస్తారట!"

"ఇక ఈ రాజాస్థానాల గోల నాకేం? నాదారిని నన్ను పోనీ!"

"పోనీ! అది నా కోసం పూర్తిచేసి పెట్టండి!"

"అది నీకెందుకు?"

"ఆ అక్షరలక్షలూ, ఆ ఆస్థాన మహాకవి గౌరవమూ నేనే స్వీకరించాలని అనుకుంటున్నాను!"

ఆమె అలాగననగానే కాళీదాసకవి ఒక్క నిమిషం ఊరుకుని —

"మహాచక్కని ఆలోచన!" అన్నాడు.

ఆ సమస్యాపూరణంతో ఇక ఆస్థానంలో మిగిలిన క్షుద్ర కవు లందర్నీ తలలెత్తుకోకుండా చేయవచ్చుననీ, తాను ధారానగరం విడిచి వెళ్ళిన తరువాత విలాసవతి కా మహాకవి గౌరవం కలిగిస్తే అది ప్రస్తుత విషమసమస్యకొక చక్కని పరిష్కారం కాగలదని అనుకున్నాడు. వెంటనే అత డామె నా సమస్య తెలియజెయ్యవలసిందని అడిగాడు. ఆమె అది మధురకంఠంతో నెమ్మదిగా ఇలాగ చదివింది'

“కుసుమే కుసుమోత్పత్తిః
శ్రూయతే నతు దృశ్యతే.”

—‘పువ్వులోనించి పువ్వు పుట్టడమనేది వినడమే గాని ఎక్కడా చూడలేదు.’ అని దాని తాత్పర్యం.

అది వినగానే కాళిదాసకవి “ఇది ఎవరు కల్పించారో గాని చాలా పెద్ద విషమ సమస్యే!” అన్నాడు.

“ఇంకెవరు కల్పించగలరు! మన మహారాజే!”

“ఈ సమస్య ఎందుకిచ్చినట్టో!”

“ఏమో ఏమీ తెలియడంలేదు.”

“ఇన్ని అత్యంత రహస్య విషయాలు పట్టుకొన్నావుగదా! ఇది ఒక్కటీ మాత్రం తెలియలేదా?”

“మందారమాలిక కూడా దీని అంతేమిటో తెలియడంలేదని అంది.”

“అయితే మందారమాలిక ద్వారా నీకన్నీ తెలుస్తున్నాయన్న మాట!”

“అన్న మాటేమిటి? అదే నా గూఢచారిణి! _ఇంతకీ మహారాజీ సమస్య ఎందుకిచ్చారో మన కెందుకు? పూరించడమే మన వంతు! దయ చేసి కొంచెం పూరించి పెట్టండి!”

ఆటుపిమ్మట కాళిదాసకవి కనురెప్ప వేయకుండా ఆమె ముఖ భంగిమ గమనించాడు. అలాగ రెండుమూడు నిమిషాలు గడిచిపోయాయి. తరువాత కవి “బాలే! తవముఖాంభోజే దృష్ట మిందీవరద్వయం” అని ఆ సమస్య పూర్తిచేశాడు.

‘ఓ చిన్నదానా! నీ ముఖపద్మమందు రెండు నల్లకలువలు కనిపించాయి!’ అని ఆ పాద తాత్పర్యం.

కవి వెంటనే శ్లోకం అంతా ఇలాగ చదివాడు:

“కుసుమే కుసుమోత్పత్తిః
శ్రూయతే నతు దృశ్యతే,
బాలే! తవ ముఖాంభోజే
దృష్ట మిందీవరద్వయమ్!”

అది వినగానే విలాసిని ఆశ్చర్య విస్ఫారిత నేత్రాలతో కవివైపు చూచింది. కాళిదాసామె అరుణాధరం మీద దృష్టి నిలిపి—

"ఇంత చక్కగా పూరించాను గదా! మరి దీనికి సత్కారం మాట?" అన్నాడు.

"చాల్లెండి, మీ కొంటెతనం!" అంటూ విలాసిని అక్కడినించి పారిపోయింది.

8

తరంగిక కేవలం గత్యంతరం లేకపోవడంవల్లనే తన తప్పిదం ఒప్పుకొన్నది. దాని మూలంగా ఆమె కేవిధమైన హానీ కలగలేదు. అయితే లీలాదేవి అప్పటినించీ ఆమెను అంతఃపురంలో సామాన్య పరిచర్యా నిర్వహణలో మాత్రమే వినియోగించింది. అంతేగాని మిగిలిన విషయాలలో ఆమె కేవిధమైన హాని కలగనీయ లేదు.

అయితే, తరంగిక, తాను చెప్పిన వృత్తాంతం మూలకంగా మహేశ్వరకవి కేమైనా అపకారం జరగవచ్చునేమోనని లోలోపల చాలా భయపడింది. వెంటనే ఒకనాడతిరహస్యంగా మహేశ్వరకవి కా తాళపత్ర లేఖా వృత్తాంతం అంతా తెలియజేసింది. అతడది విని హడలిపోయి వెంటనే కృష్ణ కళింగ కవులిద్దరికీ ఆ వ్యవహారం అంతా ఆమూలాగ్రం తెలియజేశాడు.

కృష్ణకవి ఇది వినగానే వ్యవహారం అంతా బాగా చెయ్యి దాటిపోయిందనీ, క్రమంగా ఈ పెనుప్రళయం అంతా కళింగకవి మీదా, తనమీదా కూడా విరుచుకు పడవచ్చుననీ భయపడ్డాడు. మొదటినించీ అతడీ విషయంలో చాలా చాకచక్యంతో వ్యవహరిస్తున్నాడు. కాళిదాస కవికి నగర నిర్వాసనం జరిగినప్పటినించీ తరంగిక గృహానికి తరచుగా వెళ్ళవద్దనీ, గూఢచారు లతిరహస్యంగా ఆవిషయం పరిశీలిస్తున్నారనీ మహేశ్వరకవిని హెచ్చరించిన వాడు కృష్ణకవే! అయితే తరంగిక వ్యవహారం అంత తేలికగా బయట పడిపోగలదని అత దూహించలేదు. కాళిదాసకవి నగరనిర్వాసనానికి లోలోపల ఎంతో సంతోషిస్తున్న కవిత్రయం వారందరికీ ఇటీవల జరిగిన ఈరహస్య భంగంతో పైప్రాణాలు

పైనే ఎగిరిపోయాయి. దాంతో ఎవరిమట్టుకు వారే ఆత్మగౌరవ సంరక్షణలో పడిపోయారు. కృష్ణ కళింగ కవులిద్దరూ క్రమక్రమంగా మహేశ్వర కవిని కొంచెం దూర దూరంగా పెట్టివెయ్యడం మొదలు పెట్టారు. కాని పైపైకి బాగా ఆప్యాయత కనబరచడం మాత్రం మానలేదు. మహేశ్వర కవికీ విషయసమస్యలో ఏమి చెయ్యడానికీ పాలుపోలేదు. తన కిక కృష్ణ కవి ఒక్కడే ఆపదుద్ధారకుడు కాగలడని నమ్మి అతణ్ణే అంటిపెట్టుకొని తిరిగేవాడు.

ఆ విషయంలో వారిలో వారా విధంగా మథనపడుతూండగా హఠాత్తుగా ఆ నూతన సమస్యాపూరణ వృత్తాంతం తెలిసింది. మహారాజీవిధంగా నూతన సమస్య ఇవ్వడానికిగల కారణమేమో వారెవ్వరికీ బోధపడలేదు. కాళీదాసకవి నగరనిర్వాసనం జరిగిన తరవాత మరి ఒకరి నెవరినైనా ఆస్థానకవిగా అభిషేకించడానికే మహారాజావిధంగా నూతన సమస్యాపూరణం ప్రకటించి ఉండవచ్చునని వారిలో వారొక నిర్ణయానికి వచ్చారు.

ఆ ఆపత్సమయంలో వారి కా సమస్య సముద్రంలో మునిగిపోయే వారికొక నౌకలా భాసించింది. ఆపైన కృష్ణకవి ప్రతిభ ఆ విషయంలో బాగా చురుకుగా పనిచేసింది. ఎలాగైనా మహేశ్వర కవిచేత ఆ సమస్య పూర్తిచేయిస్తే తమకందరికీ ప్రస్తుతం వచ్చిన ప్రమాదం తొలగిపోతుంది. మహారాజు మాట ఇచ్చిన విధంగా అతన్ని ఆస్థాన మహాకవిగా అభిషేకించక తప్పదు. దానితో మహేశ్వరకవికి ప్రస్తుతం వచ్చిన ప్రమాదం అంతా పూర్తిగా తొలగిపోవచ్చు. ఇంకొక విషయం: ఆస్థాన మహాకవి అయినా అతనికి తన సాహాయ్యము, కళింగకవి సాహాయ్యము చాలా అవసరం. ఆవిధంగా తనకూ, కళింగకవికీ అతడొక పెట్టని కోటగా ఏర్పడగలడు.

అందుచేత ముగ్గురూ వేర్వేరుగా మూడు విధాలుగా సమస్యలు పూర్తిచేసినా వాటిలో ఉత్తమమైనదానికి మహేశ్వరకవి కర్తృత్వం ఆరోపించడం ప్రస్తుతానికి అత్యంతావశ్యకమనీ, అది అన్ని విధాలా తగిన తరణోపాయమనీ కృష్ణకవి నిశ్చయించాడు. కళింగకవి కూడా ప్రస్తుతాని

కది ఒక్కటే తరుణోపాయమనీ, అంతకంటే మరి గత్యంతర మేమీ లేదనీ శలవిచ్చాడు. మహేశ్వరకవి కృష్ణకవి చాతుర్యానికీ, పరోపకార పారీణతకూ ఉప్పొంగిపోయి అతని ననేక విధాలుగా ప్రశంసించాడు.

ఆటుపిమ్మట ముగ్గురూ వేర్వేరుగా మూడు విధాలుగా ఆ సమస్య పూర్తి చేశారు. ఆ సమస్యాపూరణ అన్నిటిలోనూ కళింగకవిదే సర్వోత్తమంగా ఉన్నదనీ, ధారానగర కవివర్గంలో ఆమాత్రం చమత్కార యుక్తంగా సమస్య పూర్తి చెయ్యగల వారెవ్వరూ లేరనీ కృష్ణకవీ, మహేశ్వరకవీ కూడా మెచ్చుకొన్నారు. వెంటనే అది మహేశ్వరకవి పేరిట మహారాజ సన్నిధికి పంపించివెయ్యాలని నిశ్చయించారు.

అది పంపివేసిన మర్నాడు కృష్ణ కళింగకవు లిద్దరూ కృష్ణకవి గృహంలో సమావేశమైనారు. కొంతసేపటివరకూ ఏవేవో మంతనాలు సాగించారు. కళింగకవి ప్రస్తుతం మహేశ్వరకవికి రాబోయే ప్రమాదం అంత తేలికగా తొలగిపోయేది కాదనీ, మహారాజుకు మహేశ్వర కవి మీద కలిగిన అగౌరవభావం అతని సంసర్గంవల్ల క్రమ క్రమంగా తమ మీద కూడా ప్రసరించవచ్చుననీ భయం వేసింది.

"ఒక వేళ ఇంతకన్నా మనోజ్ఞంగా ఈ సమస్య పూర్తిచేసిన వారెవరైనా ఉంటే, మరి మహేశ్వరకవి గతి ఏం కావాలి?"

"అలాంటివారెవరూ ఉండరనే నా నమ్మకం!" అన్నాడు కృష్ణకవి.

"ఆ సమస్యాపూరణం తిరిగీ పఠిస్తే నాకేమీ అంత భరవసా కలగడంలేదు. అదీ గాక మహారాజు అభిరుచి ఏ విధంగా పెంగుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు? ఇంతకీ మహారాజ సన్నిధికి వచ్చిన సమస్యాపూరణ లన్నీ మనం చూడలేదు గదా!"

"పోనీవయ్యా! గాలీ వానా వస్తే కథేలేదు!"

"అంటే?"

"ఈ సమస్యా పూర్తితో మరొక రెవరైనా ఆస్థాన మహాకవి అయితే మహేశ్వరకవి మరి ఈ ఆస్థానానికి తిలోదకాలు వదలుకో వలసిందే!"

"తీరా మోసి అతడిదంతా మనమీద తోసివేసి తానే పాపమూ ఎరగనని చల్లగా తప్పుకొంటే?"

"అనగానే సరా? ప్రబలమైనటువంటి ఆధారం ఉండవద్దూ?"

"ఏమైనా అది మహారాజు హృదయంలో కొంచెం అనుమాన విషబీజం నాటించడానికి చాలునుగదా!"

"దానివల్ల అతనికి వచ్చే లాభం?"

"ఆత్మరక్షణ!"

"అది నాకు కొంచెం స్ఫురించక పోలేదు!—అయితే వ్యవహారం అంతా మొదటికివచ్చే సూచన లేమైనా కనిపిస్తే వెంటనే అతని హృదయంలో భీతావహం పుట్టించి చల్లచల్లగా పలాయన మంత్రం పునశ్చరణ చేయించేస్తాను!"

"లేకపోతే మన ప్రాణాలకే మోసం రావచ్చు! అది గమనించారా?"

"ఇవన్నీ నేను మొట్టమొదటే అనుమానించానయ్యా!...అయితే ఆ దాసీపిల్ల ఇంత కొంప ముంచుతుందని ఊహించలేక పోయాను! అంతే!"

"అదిమాత్రం ఏం చేస్తుంది! తీరా మోసి అదంతా విరగబడి మీద పడేసరికి తన పంచప్రాణాలూ దక్కించుకొని బయటపడింది!"

"మహేశ్వరకవి ప్రాణాలకు తన ప్రాణా లడ్డువేస్తుందేమోనని అనుకొన్నాను గాని చిట్టచివరికి అతని ప్రాణాలే తన ప్రాణాల కడ్డు వేసుకొంది!"

"ఇక మన కర్తవ్యము అంతే!"

"సరే! అప్పటిమాట ఆలోచిద్దాము. ఈ ఘడియవరకూ వ్యవహారం మించిపోలేదు గదా!"

పిమ్మట వారిద్దరూ స్వగృహాలకు మరలిపోయారు.

9

తరవాత కొంతకాలానికి ధారానగర కవీశ్వరులందరూ పంపించిన సమస్యా పూరణల పరీక్ష జరిగింది. దానికి ధారాధిపతి భోజ మహారాజే కాక మరి ఇద్దరు విద్వత్కవులు కూడా పరిశీలకు లైనారు. ఆ సమస్యా పరీక్షకు కృష్ణ కళింగ మహేశ్వరకవులే గాక ఇంకా మిగిలిన ధారానగర కవులు, విలాసిని మొదలయిన వా రెంద రెందరో తమ శ్లోకాలు పంపించారు.

శ్లోకాల పరిశీలన ఆ యా కవి నామధేయాల ప్రసక్తి లేకుండా నిష్పక్షపాతంగానే జరిగింది. కాని ఆ పరిశీలన ముగిసేసరికి భోజ మహారాజూ, మిగిలిన ఇద్దరు విద్వత్కవులూ ఆశ్చర్య చకితులైనారు. సమస్యా పూరణ అన్నిటిలోను ఒకే ఒక సమస్యా పూరణం ఉత్తమోత్తమమని పరిశీలకులు ముగ్గురూ ఏకగ్రీవంగా నిశ్చయించారు. ఆ నిశ్చయానికి పూర్వం వారి కది రచించిన వారెవరో తెలియదు. నిర్ణయం జరిగిన తరవాత వారందరికీ ఆ కవి నామధేయం తెలుసుకోవాలనే ఉత్కంఠ బయలుదేరింది. అది విలాసిని!

ఆ పేరు వినబడేసరికి వారు ముగ్గురూ తాము మేలుకొన్నామో, కలలు గంటున్నామో అని ఆశ్చర్యపోయారు.

విలాసిని అంతకుపూర్వం ఎన్నడూ గీర్వాణకవయిత్రిగా పేరు పొంది ఉండలేదు. కావ్యనాటకాలంకారాలలో ఆమెకు కొంత విద్వత్తు ఉన్న మాట వాస్తవమే! అంతమాత్రంచేత రసవత్తరమైన ఆ సమస్యా పూరణం ఆమె రచించినదే అనడానికి వారెవ్వరూ సాహసించలేక పోయారు. ఆమె నామధేయంతో ఆ సమస్యాపూరణం పంపించిన తరవాత అది కాదనడానికీ ఎవరికీ నోరాడలేదు.

ఈ విషయంలో ఎటు నిర్ణయించడానికీ పాలుపోక మహారాజామె 'కొకసారి దర్శనానికి రావలసిం'దని కబురు పంపించాడు. విలాసిని తన సన్నిధికి రాగానే ఆమె కవితా చాతుర్యం అభినందిస్తూ ప్రశంసించాడు. దాని కామె ఉబ్బి తబ్బిబ్బై పోలేదు.

ఒయ్యారంగా తల వంచుకొని—"మహాకవులు పొందవలసిన ఈ

మహా గౌరవం నావంటి అల్పురాలికి వచ్చిందే అని కొంచెం కించపడు తున్నాను. అయితే ఇదంతా మీ అపారమైన ఔదార్యం మాత్రమే!'' అన్నది.

''నీ మూలాన నేటికి మా ఆస్థానానికా లోటు తీరిపోయిందే!''

''కాని కాకి బంగారం మేలిమి బంగారం కానేరదు కదా!''

ఆమె మాటలలో భోజుని కేదో నిశిత వ్యంగ్యం స్ఫురించింది. నిశ్చలంగా ఆమెకేసి చూస్తూ నెమ్మదిగా ఇలాగన్నాడు...

''నీ మాటలు నా కర్థం కావడం లేదు!''

''అర్థం కాకపోవడానికి మీకు తెలియనిదేమున్నది! అయితే అపరాధం మన్నిస్తానని అభయ ప్రదానం చేస్తే ఉన్న విషయం కాస్తా తమఎదట మనవి చేస్తాను!''

మహారా జంగీకారసూచకంగా శిరఃకంపం చేశాడు.

''ఈ సమస్య పూరించింది నేను కాదు.''

''ఎవరా మహాకవి?''

''కాళిదాస మహాకవి.''

''ఆయన అజక్షీర గ్రామానికి మరలి పోలేదా?''

''మరలిపోతే ఈ సమస్య ఇంత హృదయంగమంగా ఎవరు పూరించగలరు?''

''అయితే ఆయన ధారానగరంలోనే ఉన్నారన్న మాట!''

''అవును! అదే నా మహాపరాధం!'' అని చెప్పి విలాసవతి కాళిదాస కవికి నగర నిర్వాసన శిక్ష విధించినది మొదలుకొని అప్పటివరకూ జరిగిన విషయాలన్నీ సంగ్రహంగా అతనికి తెలియజేసింది. అది విని మహారా జామె చాతుర్యాని కెంతో మెచ్చుకొని సగౌరవంగా సత్కరించాడు. కాళిదాసకవిని తన అపరాధం మన్నించవలసిందని కోరడానికై ఆనాటి సాయంకాలమే ఆమె భవనానికి బయలుదేరి వస్తున్నాననీ, కవి పట్టిన పట్టు సడలించేటట్టు చూడవలసిందనీ ఆమెతో అన్నాడు.

తరువాత ఆ వార్త క్రమక్రమంగా ధారానగరం అంతటా పాకిపోయింది. కృష్ణ కళింగ కవులిద్దరూ ఆ వార్తకు చిలవలు పలవలు కల్పించి మహేశ్వరకవి గుండెల్లో పెద్దపులులు పరిగెత్తించారు! మహేశ్వర కవి

ఆ నాటి సాయంకాలం సంజ చీకట్లలో తలదాచుకొంటూ చల్లచల్లగా ధారానగరం విడిచి పారిపోయాడు! పైపై కంతో విచారం వెళ్ళగక్కినా కృష్ణ కళింగ కవులిద్దరూ ఆ సంఘటన చూచి అమితానంద భరితులైనారు.

విలాసవతి తొందర తొందరగా స్వభవనానికి మరలివచ్చి చిన్న చిన్న ఛలోక్తులతోను, పరిహాసాలతోను కాళీదాస కవి కా శుభవర్తమానం అంతా తెలియజేసింది. అపరాధ క్షమాపణకోసం స్వయంగా మహారాజే విలాసవతీ భవనానికి వస్తున్నారనే వృత్తాంతం వినగానే కాళీదాసకవికి అంతకు పూర్వం మహారాజుపై కలిగిన ఆగ్రహం అంతా ఒక్కసారిగా పటాపంచలై పోయింది. విలాసవతి ఔదార్యం తలుచుకోగానే కవి కంఠంలో గద్గదిక పొడచూపింది.

కాని విలాసవతి అతన్ని వెంటనే అజక్షీర గ్రామానికి వెళ్ళి పొమ్మని శాసించింది. నిర్ఘాంతపోయి నిలుచున్న అతన్ని గది గుమ్మం బయటికి నెట్టివేసి ధామ్మని గదితలుపులు బిగించివేసి లోపల గొళ్లెం పెట్టింది. తరవాత దీపాల వేళదాకా అత డెంత బతిమాలుకొన్నా ఆమె మరి తలుపులు తెరవనే లేదు.

పిమ్మట మహారాజు విలాసవతీ భవనద్వారం సమీపించడము, ఆమె ఆ తలుపులు తియ్యడము ఒక్కసారిగానే జరిగాయి.

ఆ మరునాడే కాళీదాసకవి భోజరాజాస్థాన మహాకవిగా పట్టాభిషిక్తుడైనాడు.

ఆ సమయంలో అక్షర అక్షు అతని శిరస్సుపై సువర్ణ పుష్పాంజలిలా ప్రకాశించాయి! ఆ మహా గౌరవం కృష్ణ కళింగ కవు లిద్దరూ ప్రశంసించినంత గొప్పగా తదితర కవు లెవరూ ప్రశంసించలేక పోయారని ధారానగర విద్వత్కవులలో ఒక మహా కల్లోలం చెలరేగింది!